

Hur klarar sig Sverige utanför EMU?

Ett svenskt 'snabbspår' till EMU verkar betydligt troligare efter statsministerns utspel i december. Därmed stundar med stor sannolikhet en folkomröstningskampanj präglad av principiella, ekonomiska argument för och emot ett svenskt medlemskap i valutaunionen. Eftersom Sverige stått utanför det europeiska valutasamarbetet i snart tio år minskar emellertid behovet av teoretiska utvärderingar. Med stöd av data kan vi istället konstatera att Sverige klarat sig bra på egen hand, med självständig penningpolitik. Det finns knappast stöd för tesen att Sverige lidit stor skada av utanförskapet så här långt. Samtidigt kan man knappast hävda att den relativt goda svenska utvecklingen är en följd av utanförskapet. Det är överhuvudtaget svårt att finna goda argument för att valet av penningpolitisk regim är av avgörande betydelse för den långsiktiga realekonomiska utvecklingen.

1. Inledning

För inte särskilt många år sedan rådde en relativt utbredd uppfattning att Sverige aldrig skulle förmå att etablera makroekonomisk stabilitet och trovärdighet på egen hand. Enligt detta synsätt var därför ett nödvändigt steg för att krympa räntedifferenserna och uppnå en tillväxtpotential i paritet med den i Kontinentaleuropa, att Sverige iklädde sig Bundesbanks/ECB:s tvångströja (se t ex Sardelis [1994]). Det har emellertid även funnits de som hävdat motsatt uppfattning och istället ansett att bevarandet av det ekonomisk-politiska oberoendet är viktigt för att kunna möta framtida konjunktursvängningar.

Förutom de makropolitiska aspekterna har en trätöfråga i EMU-debatten varit ef-

fekterna på den svenska utrikeshandeln av ett utanförskap. EMU-förespråkarna¹ har tenderat att betona kostnaderna, i form av mindre utrikeshandel, p g a risker kopplade till valutakursfluktuationer, medan EMU-skeptikerna har pekat på möjligheterna att, till en låg kostnad, skydda sig mot valutakursrisk på de internationella kapitalmarknaderna. Ett annat relaterat tvisteämne har varit i vilken utsträckning investeringsaktiviteten i Sverige skulle påverkas negativt av utanförskapet.

Diskussionen i dessa frågor, och i många andra rörande möjliga konsekvenser av ett svenskt utanförskap, har varit baserad på olika ekonomisk-teoretiska ut-

Fil dr MATS KINNWALL är chef för Handelsbankens internationella ekonomiska analys. Han har främst forskat inom området penningpolitik.

¹ För enkelhetens skull delar vi i artikeln in debattörerna i två kategorier: "EMU-förespråkare" som får representera dem som betonar de ekonomiska riskerna med att stå utanför, medan "EMU-skeptiker" får representera dem som betonar de ekonomiska riskerna med att gå med.

gångspunkter och, i något fall, historiska erfarenheter av rörliga växelkurssystem. I den sk Calmforsutredningen (Calmfors m fl [1997]) gjordes de kanske mest ambitiösa försöken att sammanfatta kunskapsläget. Ett mer sentida exempel på denna ansats är Rose [2001].

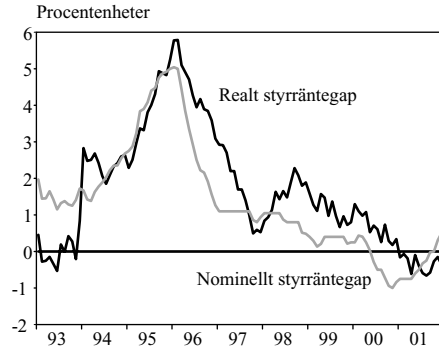
Gemensamt för de flesta av de existerande studierna i Sverige/EMU-frågan är att de inte baserats på de konkreta svenska erfarenheter som faktiskt har gjorts. Visserligen har inte EMU funnits, i strikt mening, i mer än tre år (och kanske inte inrättades förrän 1 januari 2002, om man bedömer att steget från oåterkalleligen fasta växelkurser till en gemensam valuta är av avgörande betydelse), vilket försvårar en utvärdering.² Efter så kort tid är det naturligtvis alltför tidigt att bedöma de fulla konsekvenserna för de enskilda medlemsländerna av medlemskap i valutaunionen. Denna reservation gäller i minst lika hög grad betydelsen för Sverige av att stå utanför.

Sverige har dock *de facto* stått utanför det europeiska valutasamarbetet i snart tio år. Det betyder att det står ett rikhaltigt empiriskt material till buds. Vi väljer därför i denna artikel att istället fokusera på den ekonomiska utvecklingen i Sverige relativt EMU-området, sedan kronans värde tilläts att variera fritt i november 1992. Baserat på detta underlag diskuteras sedan eventuella ekonomiska för- och nackdelar för Sverige att stå utanför EMU även i framtiden. Man måste emellertid betona att de historiska meriterna inte nödvändigtvis är en god måttstock, vare sig på hur den svenska ekonomin kommer att klara sig utanför EMU i framtiden eller på EMU-ländernas framtida utveckling inom EMU.

2. Gott och väl så här långt

Med dessa reservationer i bakhuvudet ägnas detta avsnitt åt att jämföra den ekonomiska utvecklingen i Sverige och EMU-området.

Figur 1 Utraderad styrräntepremie

Källa: EcoWin

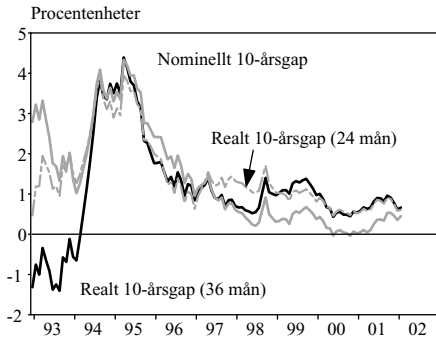
2.1 Höga räntekostnader av utanförskap?

EMU-förespråkarnas vanligaste argument under debattens tidigare skede var att en frikoppling från D-Marken garanterade ett högre svenskt ränteläge; det tydligaste trovärdighetspriset för att avstå från Bundesbanks tvångströja (se text Franzén [1996] och Ems & Wijkman [1997]). Det självklara sambandet mellan Sveriges förhållande till EMU och det svenska ränteläget ifrågasattes dock både av Calmfors m fl [1997] och av Gottfries [1999]. Figur 1 och Figur 2 visar hur några svenska räntor utvecklats relativt sina tyska motsvarigheter.

Under loppet av 1994–95 genomförde Riksbanken betydande reporäntehöjningar i ett försök att etablera trovärdighet för den nya låginflationspolitiken. Styrräntedifferensen gentemot Kärn-EMU nådde en topp på över fem procentenheter i början av 1996. Vid den tidpunkten inledde Riksbanken emellertid en sekvens av snabba räntesänkningar, vilket minskade räntegapet med fyra procentenheter inom loppet av ett år. Redan i juni 2000 sänktes den svenska styrräntan t o m under den tyska och gapet förblev negativt under mer än ett år. Även i reala termer, dvs jus-

² Enligt Rose [2001] kan det finnas betydande skillnader i tillväxtimplikationer mellan ett system med fasta växelkurser och en valutaunion.

Figur 2 Liten svensk räntepremie

Källa: EcoWin

terat för inflationsskillnaden, har det korta räntegapet krympt ordentligt och t o m brutit nollstrecket under det senaste året.

Också de svenska marknadsräntorna har konvergerat mot EMU-nivån under senare år (se *Figur 2*). Under den rörliga växelkursens barndom var dock räntegapet mot Kärn-EMU både volatilt och, understundom, mycket stort. Den 10-åriga nominella ränteskillnaden kretsade runt fyra procentenheter under mer än ett år och nådde en toppnotering på 4,84 procentenheter i augusti 1994 och en annan på 4,53 procentenheter i april 1995.

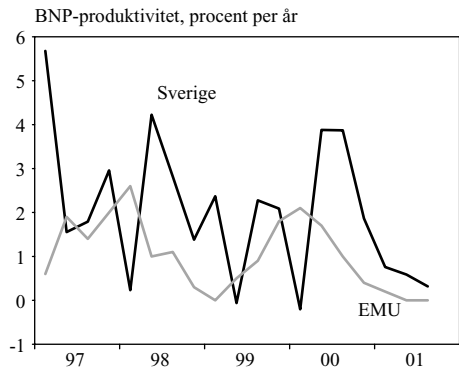
En ränteskillnad av den magnituden kan bara tolkas som en massiv riskpremie, kopplad till misstroende gentemot svensk ekonomisk politik i allmänhet och de svenska statsfinanserna i synnerhet. Det faktum att även den reala ränteskillnaden vidgades lika mycket styrker denna slutsats.³ I samband med att den socialdemokratiska regeringen sjösatte sitt statsfinansiella saneringsprogram vid mitten av 1995, började emellertid räntegapet snabbt att krympa. Med få undantag har gapet varit mindre än 0,5 procentenheter sedan början av 1998. Under den senare delen av 2000 var svenska obligationsräntor t o m lägre än sina tyska motsvarigheter, en händelse med noll sannolikhet enligt de flesta bedömare bara för ett par år sedan.

I teorin skulle en högre produktivets-

tillväxt kunna betyda en högre avkastning på kapital och, allt annat lika, en högre realränta i jämvikt. Sedan 1997 har Sverige överträffat Tyskland i termer av BNP-tillväxt med i genomsnitt 1,3 procentenheter/år, medan det reala räntegapet varit 1 procentenhet. Även i termer av BNP/arbetade timmar – BNP-produktivitet – har Sverige vuxit något snabbare än Tyskland under senare år. Relativt EMU-området som helhet är det svenska produktivetsövertaget betydligt större (se *Figur 3*).

Man kan således inte förkasta hypotesen att en högre svensk realränta, åtminstone till del, speglar en högre tillväxtpo-

Figur 3 Högre svensk produktivitetstillväxt

Källa: EcoWin

³ I brist på inflationsindexerade obligationer vid denna tid finns det ingen självklar metod att uppskatta reala obligationsräntor. I *Figur 2* har vi använt ett glidande medelvärde av historisk svensk och tysk inflation som en approximation för inflationsförväntningarna i respektive land. Vi har därefter dragit bort dessa estimat från de nominella obligationsräntorna och erhållit en approximation för de reala obligationsräntorna. För att i någon mån ta hänsyn till godtycket i beräkningarna, har vi estimerat två skilda mått för inflationsförväntningarna; ett baserat på data för de föregående 24 månaderna och ett baserat på data för de föregående 36 månaderna.

tential snarare än en trovärdighetskostnad av att stå utanför EMU.

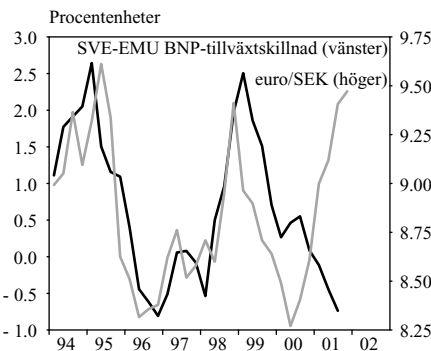
Sammanfattningsvis låg det inledningsvis en hel del i EMU-anhängarnas farhågor att det svenska ränteläget skulle bli betydligt högre utanför valutasamarbetet. Dessa skillnader skulle uppenbarligen ha blivit betydligt mindre om Sverige snabbt hade återupprättat den fasta valutakurspolitiken, i synnerhet vad det gäller korta räntor. Räntekostnaderna för utanförskapet har dock krympt dramatiskt under senare år, av egen svensk kraft och inte via lånad trovärdighet från utländska centralbanker.

2.2 Förödande valutavolatilitet?

Ett annat vanligt argument har varit att kronans växelkurs skulle bli alltför instabil. I kombination med ett högre ränteläge fruktade många att stor växelkursosäkerhet skulle få Sverige att framstå som mindre attraktivt att investera i, vilket i sin tur riskerade att leda till lägre tillväxt. Dessutom skulle stor växelosäkerhet kunna tänkas drabba tillväxten genom att begränsa utrikeshandeln via dyrbara valutasäkringar.

Figur 4 visar att kronans värde gentemot euron har studsat omkring ordentligt men att det inte finns någon tydlig trend i växelkursen.

Figur 4 Kronan en stötdämpare

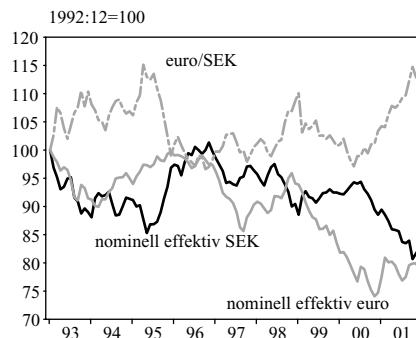

Källa: EcoWin

Med undantag av de senaste 1,5 åren, präglade av en uppblåst och senare punkterad IT-, börs- och kronbubbla, har kronans kurs mot euron istället i stora drag speglat det relativa konjunkturläget i Sverige kontra EMU-området: Svensk BNP-tillväxt har överstigit EMU:s när kronan har deprecierat medan EMU vuxit snabbare än Sverige när kronan apprecierat. Detta är ungefär det mönster vi borde förvänta oss att finna i ett system med rörlig växelkurs.

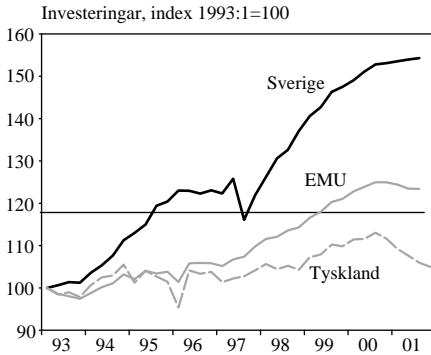
I ett bredare perspektiv har kronans värde faktiskt fluktuerat mindre än eurons sedan 1993. I termer av den effektiva nominella växelkursen har t ex euron fluktuerat betydligt mer än kronan (se Figur 5). Visserligen skulle en stabil växelkurs mot euron kunna vara av särskilt värde för Sverige, eftersom EMU-området är Sveriges utan jämförelse största handelspartner. Inte heller i detta perspektiv är det emellertid uppenbart att volatiliteten i den svenska växelkursen varit överdrivet stor. Kronans värde gentemot euron har t ex hållit sig gott och väl inom ett tänkt ERM 2-intervall av ± 15 procent sedan 1993, runt ett medelvärde på euro/SEK = 8,88.

Figur 5 Större svängningar i euro

Källa: EcoWin

Figur 6 Starkare svenska investeringar

Källa: EcoWin

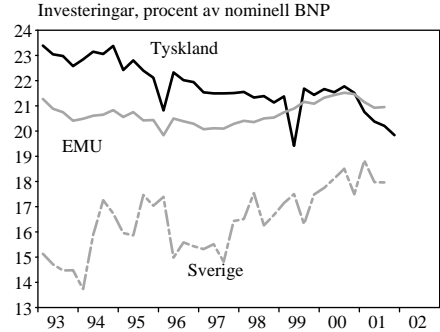
2.3 Lägre investeringstillväxt utanför EMU?

Figur 6 visar att den svenska investeringstillväxten varit betydligt högre än EMU-genomsnittet sedan 1993. I detta sammanhang är det dessutom slående hur illa Kärn-EMU, här representerat av Tyskland, har utvecklats. Medan den svenska investeringsnivån var 54 procent högre kvartal tre 2001 jämfört med första kvartalet 1993, var motsvarande siffror för EMU och Tyskland endast 24 respektive sju procent.

Det finns heller ingen tendens att svenska investeringar bromsar in relativt EMU. Visserligen har de svenska investeringarna upphört att växa under det senaste årets ekonomiska avmattning. Samtidigt visar dock EMU, och i synnerhet Tyskland, upp betydande fall i investeringarna under motsvarande period.

Man skulle i princip kunna hävda att en snabbare investeringstillväxt i Sverige under en tid bara är ett naturligt inslag i ett "upphinnarförlopp", eftersom den svenska investeringsandelen initialt var betydligt mindre än i EMU (se Figur 7). Bakom EMU-förespråkarnas argument borde det, å andra sidan, ha legat ett implicit antagande att ett svenskt utanförskap är ett allvarligt hinder för en sån process. Så ser inte ut att vara fallet, åtminstone inte så här långt.

Figur 7 Växande investeringsandel

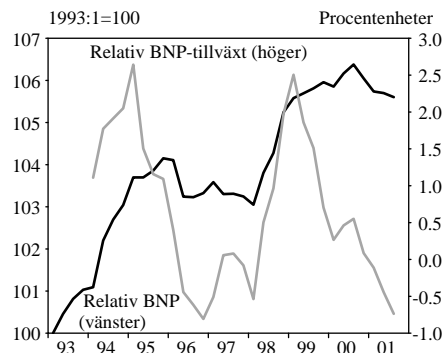
Källa: EcoWin

2.4 Lägre BNP-tillväxt utanför EMU?

Skillnader i investeringstillväxten är dock inte någon exakt mätare på konsekvenserna av att stå utanför EMU. Investeringarnas "kvalitet" fångas t ex inte upp av nationalräkenskaperna. Ekonomisk tillväxt är för övrigt mer än bara investeringar.

En direkt studie av BNP-tillväxten målar emellertid upp ungefär samma bild. Figur 8 visar att svensk BNP vuxit i genomsnitt 0,7 procentenheter/år snabbare än EMU sedan 1993.

Figur 8 Högre svensk tillväxt

Källa: EcoWin

Det betyder att den svenska ekonomin vuxit med sex procent mer än EMU-området under de senaste knappa nio åren.

Även om skillnaden inte är slående stor, och Sverige möjligen hade mer lediga resurser i utgångsläget, är det åtminstone svårt att dra slutsatsen att den rörliga växelkursregimen medfört stora negativa tillväxteffekter.

2.5 Permanent högre arbetslöshet?

Europas arbetslöshetshistoria är förskräckande. EMU:s arbetslöshet ökade kontinuerligt under 1970- och 80-talen och verkar att ha fastnat på en mycket hög nivå, medan USA:s arbetslöshet inte alls ökat under motsvarande period utan istället fallit kraftigt sedan början av 1990-talet. En vanlig uppfattning är att rigida arbetsmarknader är huvudskälet till Europas oförmåga att skapa nya jobb.

I samband med den ekonomiska krisen i början av 1990-talet steg också den svenska arbetslösheten dramatiskt, samtidigt som svenska arbetsmarknader av många ansågs som ännu mindre flexibla än sina motsvarigheter ute i Europa. Dessutom ansåg många det som osannolikt att arbetsmarknadens parter skulle acceptera en långtgående liberalisering så länge som Sverige kunde förlita sig på devalveringsvapnet som sista utväg. Med detta synsätt hamnade många bedömare därför i slutsatsen att arbetslösheten skulle komma att fastna på mycket höga nivåer, såvida inte Sverige övergav möjligheten att anpassa växelkursen.⁴

Å andra sidan har den höga arbetslösheten även använts som argument mot ett snabbt svenskt EMU-medlemskap.⁵ Om konjunkturen blev fortsatt svag och arbetslösheten tenderade att bita sig fast på en hög nivå kunde, enligt det alternativa synsättet, det enda sättet att skapa nya jobb vara att bedriva en expansiv penningpolitik. Eftersom den vägen skulle vara stängd vid ett EMU-medlemskap, borde Sverige vänta med ett inträde tills arbetslösheten fallit till en acceptabel nivå. Relevansen i detta resonemang kan i och för sig diskuteras. Bundesbank/ECB

och Riksbanken tillämpar sedan kronfallet, i princip identiska penningpolitiska doktriner, vilka utesluter inflation som medel mot en arbetslöshetskris. EMU-skeptikernas argument är därför snarare en invändning mot valet av penningpolitisk regim – prisstabilitet kontra konjunktur stabilitet – än en synpunkt på vilken centralbank som ska dra i den penningpolitiska spaken.

Denna debatt kan sammanfattas i två fundamentalt olika synsätt på den svenska arbetslöshetens natur:

- Den högre arbetslösheten skulle komma att bestå, p g a de rigida arbetsmarknaderna: NAIRU hade redan ökat.
- Uppgången i arbetslösheten var av cyklisk karaktär. Om den cykliska arbetslösheten inte bekämpades med expansiv ekonomisk politik riskerade emellertid Sverige att få en permanent högre arbetslöshet.

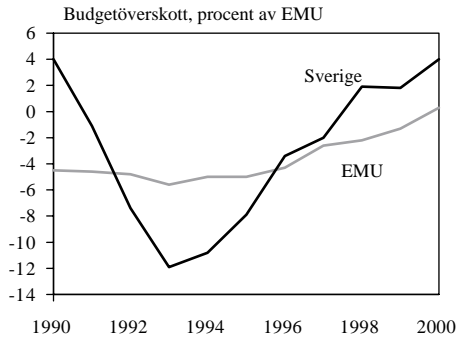
Båda sidor hade sannolikt delvis rätt. Svensk arbetslöshet är fortfarande betydligt högre än det historiska genomsnittet och kommer knappast att komma ner till 1970- och 80-talens låga nivåer inom överskådlig framtid: NAIRU har sannolikt ökat. Samtidigt har svensk arbetslöshet fallit betydligt snabbare än inom EMU-området under de senaste goda tillväxtåren, vilket tyder på att uppgången i arbetslösheten till betydande del var cyklisk.

Sammanfattningsvis måste man, givet alla reservationer, konstatera att de värsta pessimisterna så här långt har fått fel: Att behålla ett ekonomisk-politiskt oberoende har inte varit förödande för den svenska ekonomiska utvecklingen. Tvärtom har Sverige på många områden överträffat EMU-området och det gäller i synnerhet de stora kärnländerna.

⁴ Se t ex Sardelis [1994].

⁵ Detta argument förekommer t ex i Calmfors m fl [1997].

Figur 9 Lägre svenskt underskott

Källa: OECD.

3. En framåtblick

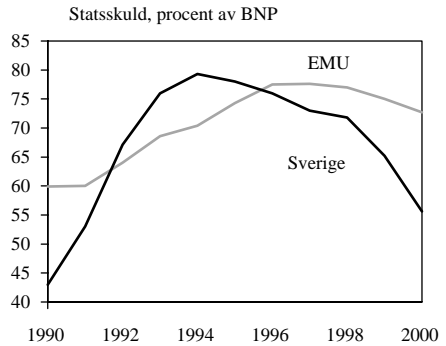
En bra meritlista är emellertid ingen garanti för att ett svenskt utanförskap ska visa sig vara ett framgångsrecept även i framtiden. Kanske samordningsvinsterna av EMU kommer att visa sig bli stora när väl den gemensamma valutan har fått några år på nacken? Om detta vet vi ingenting idag.

3.1 Kommer en penningpolitik att passa alla?

Det finns dock ekonomiska faktorer som är potentiellt relevanta för Sveriges förhållningssätt gentemot EMU och som vi kan ha en uppfattning om redan idag.

Den viktigaste konsekvensen av ett EMU-medlemskap är att Sverige anammar den gemensamma penningpolitiken. I den mån de ekonomiska strukturerna skiljer sig åt i betydande grad kommer inte en gemensam penningpolitik att passa alla medlemstater. Insikterna om detta var det främsta skälet till de stora konvergensansträngningar som gjordes inför EMU:s skapande, i termer av inflation, räntor, budgetläget, etc. Konvergenskraven kommer knappast att bli ett problem för Sverige att uppfylla, eftersom svenskarna, t ex i fråga om balans i statens finanser, varit väl så ambitiösa som de nu-

Figur 10 Lägre svensk statsskuld

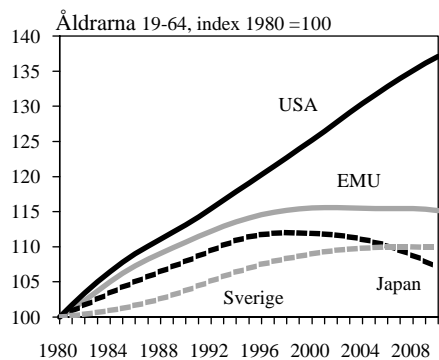

Källa: OECD.

varande medlemsländerna (se *Figur 9* och *Figur 10*).⁶

Det finns emellertid särskiljande faktorer av mer fundamental karaktär mellan Sverige och EMU, varav den demografiska sammansättningen är en. De demografiska betingelserna i de flesta industriländer kommer att vara mycket mindre gynnsamma i framtiden, jämfört med under de senaste decennierna (se *Figur 11*).⁷

Figur 11 "Bättre" svensk demografi

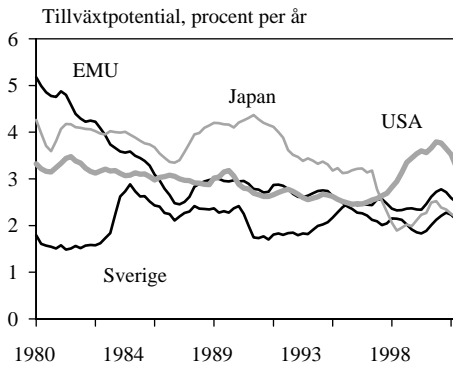

Källa: Handelsbanken.

⁶ Möjligen kan inflationskriteriet visa sig bli besvärligt att uppfylla, med tanke på att svensk inflation skenat iväg på senare tid.

⁷ Se Häggström m fl [1999], för en detaljerad beskrivning av data.

Figur 12 Större svensk tillväxtpotential

Källa: Handelsbanken.

I synnerhet kommer tillväxttakten i den arbetsföra befolkningen att minska ordentligt och det gäller även för Sveriges vidkommande. Eftersom ekonomisk tillväxt är summan av produktivitetstillväxt och tillväxt i arbetskraften, är en sämre demografisk utveckling en viktig negativ tillväxtfaktor. Figur 12 visar tydligt hur den potentiella tillväxttakten i vissa av de utvecklade länderna redan har försämrats kraftigt under senare år och demografiska faktorer är med all sannolikhet en viktig faktor i sammanhanget.

Även om också tillväxten i svensk arbetsför befolkning är i avtagande, kommer den svenska arbetskraften att växa betydligt snabbare än EMU-genomsnittet under de närmaste decennierna. Det betyder, allt annat lika, att Sverige kommer att ha en högre genomsnittlig tillväxt än EMU, vilket kan ha implikationer för Sveriges ställningstagande i EMU-frågan. Enligt Figur 12 har Sverige redan passerat EMU i termer av tillväxtpotential under senare år och demografiska faktorer talar alltså för att detta mönster kommer att bestå. Enligt en ranking av World Economic Forum [2001] har Sverige dessutom bättre långsiktiga tillväxtförutsättningarna än de flesta EMU-länderna, även bortsett från de demografiska aspekterna.

Divergerande långsiktiga tillväxtförutsättningar bland medlemsländerna i en monetär union kan vara ett hinder för "en-politik-för-alla"-regimen. Paradoxalt nog och tvärtom den gängse uppfattningen, kan skilda tillväxttrender t o m snarast förstärkas på kort sikt av en gemensam penningpolitik så att den monetära unionen skapar divergens istället för konvergens. Det finns redan tecken på att spänningar uppstått inom EMU p g a skilda tillväxtförutsättningar, där gemensam penningpolitik på intet sätt inneburit gemensam inflationstakt.

Inflationen har varit mycket högre i länderna i tåten av tillväxtligan som t ex Irland. Samtidigt har eftersläntrarna, som t ex Tyskland, också haft lägst inflation. Givet den gemensamma nominella styrrentan åtnjuter därför snabbväxarna/hög-inflationsländerna en lägre kort realränta, vilket ger ytterligare skjuts åt ekonomin. På motsvarande sätt drabbas eftersläntrarna/låginflationsländerna av en högre kort realränta, vilket lägger ytterligare sordin på den ekonomiska aktiviteten.

Det spretiga inflationsmönstret inom EMU är en god illustration till att penningpolitiska institutioner inte kan kortsluta underliggande trender i reala växelkurs: Med gemensam valuta sker förändringen uteslutande via skilda inflationsbanor medan, med rörlig växelkurs, anpassningen kan ske som en kombination av inflationskillnader och nominella växelkursrörelser. Divergerande tillväxttrender mellan Sverige och EMU-området, med ett underliggande reallt svenskt apprecieringstryck, antyder att den gemensamma penningpolitiken kan komma att passa Sverige relativt illa. Erfarenheterna från 1980-talet, med den inflaterade och sedermera kollapsade bubblan, är en smärtsam påminnelse om vad som kan hända när penningpolitiken är alltför expansiv under alltför lång tid.

4. Sammanfattning och slutsatser

Än så länge finns det inga klara belägg för att det svenska utanförskapet gentemot det europeiska valutasamarbetet har medfört stora ekonomiska kostnader. Räntorna är inte påtagligt högre än i EMU. Statsfinanserna och situationen på arbetsmarknaden är snarast bättre än EMU-genomsnittet. I termer av ekonomisk tillväxt har Sverige överträffat EMU-genomsnittet under senare år.

Samtidigt kan man knappast hävda att den relativt goda svenska utvecklingen under senare år är en följd av utanförskapet. Det finns överhuvudtaget inga övertygande argument som talar för att valet av penningpolitisk regim i allmänhet och växelkurssystem i synnerhet, skulle vara av avgörande betydelse för den långsiktiga ekonomiska utvecklingen. Det är därför som EMU är, har varit och kommer att förbli, i första hand ett politiskt projekt. Även beslut om Sveriges framtida förhållande till EMU bör följaktligen främst baseras på politiska snarare än ekonomiska överväganden.

Referenser

- Calmfors, L, Flam, H, Gottfries, N, Lindahl, R, Matlary, J H, Jerneck, M, Berntsson, C N, Rabinowicz, E & Vredin, A, [1997], *EMU – A Swedish Perspective*, Kluwer Academic, Dordrecht.
- Ems, E & Wijkman, P M, [1997], "EMU förnyar näringslivet", pressmeddelande, Industriförbundet, Stockholm.
- Franzén, T, [1996], *Svenska Dagbladet*, 21 juli 1996.
- Gottfries, N, [1999], "EMU-förespråkarnas argument allt svagare", *Svenska Dagbladet*, 3 maj 1999.
- Häggström, J, Kinnwall, M, Lindh, T & Malmberg, B, [1999], "Demographic Swing Slows OECD Growth", Handelsbanken, Stockholm.
- Rose, A, [2001], "EMU och svensk utrikeshandel", Svenskt Näringslivs Förlagsservice.

- Sardelis, C, [1994], "EMU och svensk stabiliseringspolitik", *Ekonomisk Debatt*, årg 22, nr 6, s 607–620.
- World Economic Forum, [2001], *Global Competitiveness Report 20012002*.